

DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2025-289-3-93-98>

УДК 336.02

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА СТРУКТУРИ ПРЯМИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДОХОДИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Тіщенко І.В., Кушал І.М., Рудич М.В.

ANALYSIS OF THE DYNAMICS AND STRUCTURE OF DIRECT TAXES IN UKRAINE AND THEIR IMPACT ON THE REVENUES OF THE STATE BUDGET OF UKRAINE

Tischenko I.V., Kushal I.M., Rudych M.V.

У статті проаналізовано динаміку та структуру прямих податків в Україні та їх вплив на формування доходів державного бюджету протягом 2021-2024 років. Дослідження актуальне з огляду на важливість податків як основного джерела бюджетних надходжень та інструменту державного регулювання економіки. У статті розглядається роль податків у фінансуванні державних витрат, а також їх вплив на економічне зростання та соціальний розвиток. Особлива увага приділяється аналізу прямих податків, їх динаміці та впливу на бюджет України в контексті сучасних економічних викликів.

Дослідження базується на аналізі статистичних даних про доходи державного бюджету України за 2021-2024 роки, включаючи дані про податкові та неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, надходження від міжнародних організацій та інші джерела фінансування. В статті використано методи статистичного аналізу, порівняння, графічної візуалізації даних.

Проаналізовано динаміку та структуру доходів державного бюджету України за вказаний період, з окремим акцентом на податкових надходженнях, та їх вплив на економічну стабільність. Аналіз структури доходів Зведеного бюджету України демонструє важливу роль прямих податків, хоча їхня частка поступається непрямим. Прямі податки, такі як податок на прибуток підприємств та податок на доходи фізичних осіб, більш чутливо реагують на зміни в економічній ситуації та мають прогресивний характер. В ході дослідження встановлено, що зменшення податкових надходжень до бюджету було спричинене кількома факторами, серед яких можна виділити як об'єктивні, пов'язані зі змінами в економічній ситуації, так і суб'єктивні,

що є наслідком внесених змін до податкового законодавства.

Визначено, що прямі податки важливий інструмент для забезпечення соціальної справедливості та перерозподілу доходів. Динаміка надходжень від прямих податків може бути використана як індикатор стану економіки та ефективності податкової політики і системи. Для підвищення ролі прямих податків у формуванні дохідної складової державного бюджету необхідно вдосконалювати механізми адміністрування, боротися з ухиленням від сплати та створювати сприятливі умови для розвитку бізнесу.

Ключові слова: *прямі податки, бюджет, податок на прибуток підприємства.*

Вступ. Податкові надходження відіграють фундаментальну роль у формуванні державного бюджету будь-якої країни, слугуючи основним джерелом його фінансування. Завдяки цим надходженням держава отримує можливість виконувати свої численні функції, забезпечуючи соціальний захист населення, розвиток економіки, підтримку важливих галузей та забезпечення національної безпеки. Ефективне та прозоре адміністрування податків дозволяє збалансувати інтереси держави і платників, створюючи умови для стабільного економічного зростання та підвищення рівня життя. Податки є необхідною умовою для фінансування розвитку інфраструктури, освіти, охорони здоров'я, культури та інших соціально значимих сфер, що забезпечують добробут суспільства.

Саме тому питання формування ефективної податкової системи, оптимізації податкового

навантаження та забезпечення стабільних надходжень до бюджету завжди актуальні та потребують постійного аналізу та вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень. Роль прямих податків у формуванні доходів державного бюджету України та їх вплив на економіку є важливою темою дослідження, особливо в сучасних умовах. Питанням формування податкової системи, що відповідає економічним викликам, оптимізації податкового навантаження на платників податків та забезпечення дохідної частини бюджету коштами активно досліджуються багатьма науковцями: В.Л. Андрущенко, В.П. Вишневський, А.І. Крисоватий, С.І. Савіцька, П.Т. Саблук, Т.І. Єфименко та інші.

Метою статті є дослідження динаміки надходжень від прямих податків в Україні за 2021-2024 роки та визначення їх впливу на формування доходів бюджету відповідно до сучасних умов господарювання та розробка рекомендацій щодо адаптації до них.

Виклад основного матеріалу. Податки є основним джерелом наповнення державного бюджету та головним інструментом державного регулювання економіки, забезпечуючи значно більший і стабільніший приплив коштів порівняно з іншими методами, такими як позики. За законом, податок – це обов'язковий безвозвратний платіж до бюджету, що сплачується платниками податків [3]. Цей механізм фінансових відносин забезпечує державу необхідними ресурсами для виконання її функцій, фінансування соціальних програм, розвитку інфраструктури та забезпечення оборони. Ефективна і справедлива податкова система є критично важливою для сталого

економічного зростання та соціального добробуту.

Для детальнішого аналізу динаміки податкових надходжень в Україні розглянемо дані, представлені в таблиці 1.

Найбільшу частку в доходах бюджету становлять податкові надходження. У 2021 році вони склали 1107,09 млрд грн, що становило приблизно 85% від загального обсягу доходів. У 2022 році спостерігається їх зниження до 949,76 млрд грн (53% від загального доходу), через повномасштабне вторгнення та його негативний вплив на економічну активність. Однак уже у 2023 році податкові надходження зростають до 1203,54 млрд грн (45% від загального доходу), а у 2024 році досягають 1647,19 млрд грн (53% від загального доходу), що перевищує рівень 2021 року як в абсолютному, так і у відносному вираженні.

Зменшення податкових надходжень до бюджету було спричинене кількома факторами, серед яких можна виділити як об'єктивні, пов'язані зі змінами в економічній ситуації, так і суб'єктивні, що є наслідком внесених змін до податкового законодавства [1]. Найбільше скоротилися надходження від митних платежів, акцизу з імпорту та ввізного мита. До суб'єктивних факторів, що вплинули на зменшення податкових надходжень, належать зміни в податковому законодавстві. Ці заходи, хоча й мали на меті підтримати бізнес в складних економічних умовах, одночасно призвели до скорочення надходжень до бюджету. Для компенсації цих втрат уряд повинен був шукати інші джерела фінансування, такі як міжнародна допомога, внутрішні позики тощо [5].

Таблиця 1

Динаміка доходів Державного бюджету України за основними категоріями, млрд грн.

Категорія доходів	Роки			
	2021	2022	2023	2024
Податкові надходження	1107,09	949,76	1203,54	1647,19
Неподаткові надходження	175,36	346,33	991,60	974,40
Доходи від операцій з капіталом	0,33	0,61	0,10	0,18
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	1,30	481,09	433,40	473,95
Цільові фонди	0,21	0,14	0,43	0,47
Офіційні трансферти	12,58	9,47	42,92	26,52
Усього	1296,85	1787,40	2672,00	3122,7

Джерело: складено на основі [2]

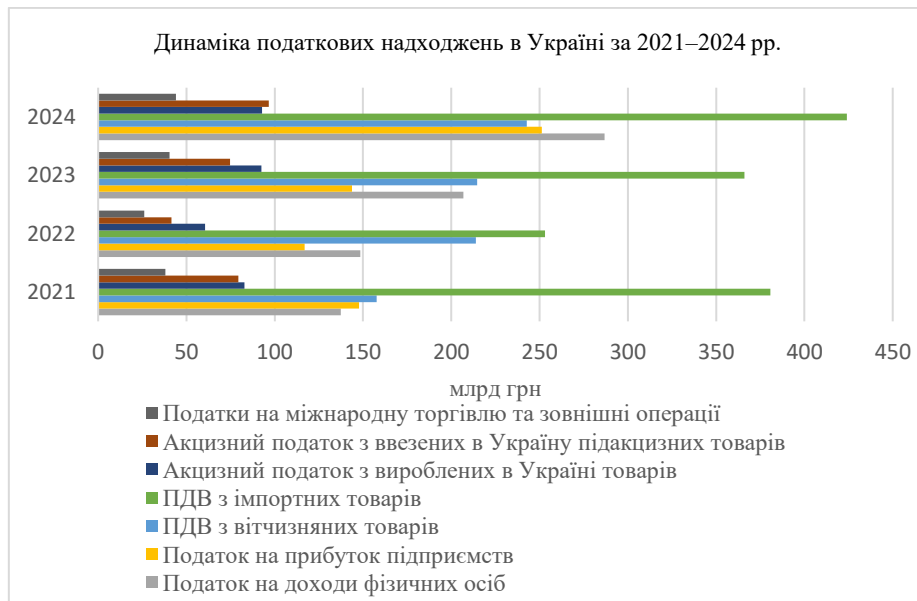

Рис. 1. Динаміка податкових надходжень в Україні за 2021–2024 рр.

Для наочної ілюстрації динаміки та структури податкових надходжень до державного бюджету України за 2021–2024 роки було побудовано діаграму (рис. 1).

Найбільші обсяги надходжень спостерігаються від ПДВ з імпортованих товарів, хоча у 2022 році відбулося їх суттєве зниження, що можна пояснити початком повномасштабного вторгнення та зривом логістичних ланцюгів. У наступні роки надходження від ПДВ з імпорту демонструють тенденцію до зростання. ПДВ з вітчизняних товарів також займає значну частку в структурі податкових надходжень, при цьому динаміка його надходжень є більш стабільною.

Акцизні податки з вироблених в Україні та ввезених в Україну підакцизних товарів, а також податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції забезпечують порівняно невеликі обсяги надходжень до бюджету. Загалом, діаграма відображає тенденцію до скорочення податкових надходжень у 2022 році та їх подальше відновлення.

Аналіз структури податкових надходжень до державного бюджету України свідчить про домінування непрямих податків. Це вказує на високу залежність бюджетних доходів від рівня споживання в країні. Така структура має як переваги, так і недоліки. Непрямі податки легше адмініструвати, і вони менш чутливі до економічних коливань, але вони можуть спричиняти зростання цін та зниження купівельної спроможності населення, особливо в періоди кризи [4].

Докладний аналіз структури та динаміки надходжень від податків, як до зведеного

бюджету країни, так і до бюджетів різних рівнів, є необхідною передумовою для ефективного фінансового планування, виявлення потенційних джерел зростання доходів, розробки стратегії реформування податкової системи та оптимізації механізмів розподілу бюджетних коштів. Ретельне вивчення податкових надходжень дозволяє обґрунтовано приймати рішення щодо вдосконалення податкового законодавства, підвищення ефективності його адміністрування та забезпечення збалансованого розвитку бюджетної системи. Це сприятиме збільшенню прогнозованості бюджетних доходів, створенню стабільних умов для економічної діяльності та реалізації пріоритетних державних програм [4].

Для більш детального розуміння ролі та значення прямих податків в структурі доходів бюджету розглянемо динаміку їх надходжень за 2021–2024 роки, представлену в таблиці 2.

Податок на прибуток підприємств та податок на доходи фізичних осіб формують меншу частку доходів бюджету порівняно з ПДВ. У 2022 році надходження від цих податків знизилися, що може бути пов'язане зі загальним погіршенням економічної ситуації в країні. У наступні роки спостерігається поступове відновлення надходжень, хоча темпи зростання різняться. Податок на прибуток підприємства виступає важливим фіскальним інструментом, що безпосередньо впливає на обсяг бюджетних доходів. Крім того, податок на прибуток відіграє регулюючу роль, впливаючи на фінансовий стан та інвестиційну активність підприємств. Зміна ставки цього податку може стимулювати або, навпаки, стримувати розвиток бізнесу.

Таблиця 2

Динаміка податкових надходжень від прямих податків в Україні за 2021–2024 рр., млрд грн.

Показники	Роки			
	2021	2022	2023	2024
Загальний дохід	12968,5	1784,7	2672,9	2651,0
Податок на доходи фізичних осіб	137,5	148,4	206,9	286,8
Податок на прибуток підприємств	147,7	117,0	143,8	251,3

Джерело: складено на основі [2]

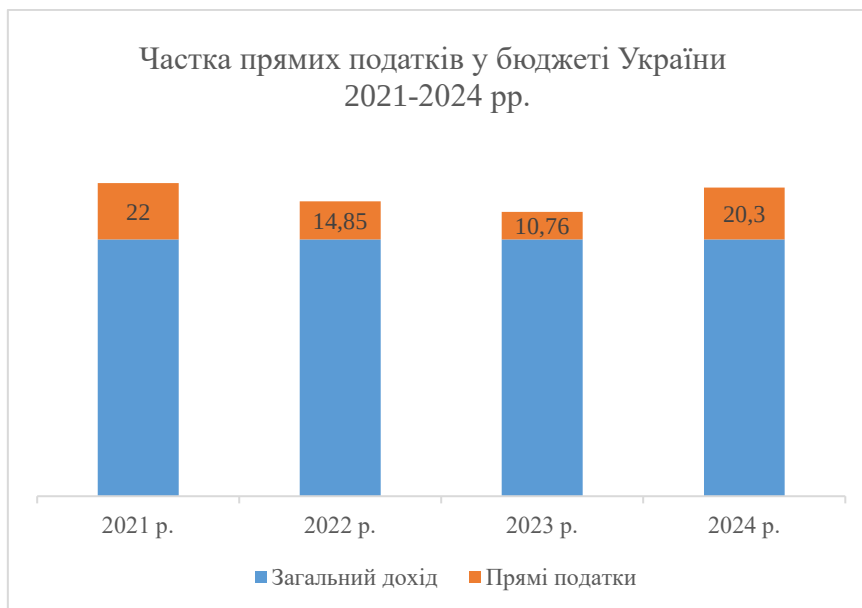

Рис. 2. Частка прямих податків у бюджеті України 2021-2024 рр., %

Для посилення фінансового значення прямих податків доцільно вивчити та адаптувати досвід розвинених країн. Одним із перспективних напрямків є застосування прогресивної шкали оподаткування доходів громадян та прибутку підприємств. Це означає, що вищі доходи оподатковуватимуться за вищими ставками, що сприятиме більш справедливому розподілу податкового тягаря та зменшенню соціальної нерівності. Іншим можливим заходом є введення податку на виведений капітал. Це стимулюватиме підприємства реінвестувати прибуток в розвиток виробництва, а не виводити його за кордон. Також можна розглянути збільшення ставок оподаткування предметів розкоші та послуг сегменту люкс. Це дозволить збільшити надходження до бюджету та водночас зробити податкову систему більш соціально орієнтованою. Крім того, важливо враховувати специфіку української економіки та адаптувати зарубіжний досвід до наявних реалій. Необхідно проводити ретельний аналіз потенційних

наслідків впровадження тих чи інших заходів та забезпечити їх ефективне адміністрування [6].

Позитивна динаміка надходжень від податку на прибуток (рис. 2), яка спостерігається попри високому рівню тінізації економіки, може свідчити про посилення податкового контролю, збільшення прозорості бізнесу, а також про ефективність заходів податкового стимулювання, таких як надання пільг певним категоріям платників [7]. Це створює додаткові можливості для фінансування державних витрат та реалізації соціальних програм.

Висновки. Аналіз динаміки та структури податкових надходжень в Державний бюджет України за 2021-2024 роки свідчить про їх важливу роль у формуванні доходів державного бюджету. Встановлено, що податки є основним джерелом фінансування державних витрат, а їх обсяг та структура безпосередньо впливають на можливості держави щодо реалізації соціальних програм, розвитку інфраструктури та забезпечення економічної стабільності. Незважаючи на зниження надходжень у 2022

році, пов'язане з повномасштабним вторгненням росії, спостерігається тенденція до їх відновлення та зростання. Важливим завданням для податкової системи України є забезпечення сталого зростання податкових надходжень, підвищення ефективності податкового адміністрування та зменшення частки тіньової економіки.

Одним із ключових напрямків податкової реформи повинна бути оптимізація податкового навантаження та створення сприятливого податкового клімату для бізнесу. Це передбачає вдосконалення механізмів нарахування та сплати податків, спрощення податкового законодавства, розширення використання цифрових технологій в податковому адмініструванні, а також підвищення рівня податкової культури серед населення та підприємців. Важливо знайти баланс між фіскальними інтересами держави та необхідністю стимулювання економічної активності та залучення інвестицій. Тільки за таких умов можна забезпечити стабільне наповнення бюджету та створити умови для сталого економічного розвитку України.

Література

1. Вовк, А. Р., Власюк, Н. І. Аналіз структури податкових надходжень бюджетів країн європейського союзу та України. *Підприємництво і торгівля*, 2024. №41. С. 7-14. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-41-01>.
2. Доходи державного бюджету України. IndexMinfin. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>.
3. Михайленко В.В., Сокирко О.С. Аналіз динаміки податкових надходжень до Державного бюджету України. 2019. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/134.pdf>.
4. Назаркевич, І., Шутко, А. Роль податків у доходах державного бюджету України. *Молодий вчений*, 2022. 9 (109). С. 139-143. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-9-109-30>.
5. Савіцька С. І. Аналіз податкових надходжень до державного бюджету України. *Podilian Bulletin Agriculture Engineering Economics*, 2023. № 34. С. 137–145. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2021-1-15>.
6. Сковорода, А., Аверкина, М. Роль податків у формуванні доходів державного бюджету України. *Молодий вчений*, 2024. №2 (126). С. 80-85. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-2-126-12>.
7. Тітенко З., Ворона А. Аналіз податкових надходжень в системі доходів бюджету України. *Економіка та суспільство*, 2021. № 33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-58>.

References

1. Vovk, A. R., Vlasjuk, N. I. Analiz struktury podatkovykh nadkhodzen biudzheta krain yevropeiskoho soiuza ta Ukrainy. *Pidpriemnytstvo i tor-hivlia*, 2024. №41. P. 7-14. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-41-01>.
2. Dokhody derzhavnoho biudzheta Ukrainy. IndexMinfin. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>.
3. Mykhailenko V.V., Sokyрко O.S. Analiz dynamiky podatkovykh nadkhodzen do Derzhavnoho biudzheta Ukrainy. 2019. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/134.pdf>.
4. Nazarkevych, I., Shutko, A. Rol podatkov u dokhodakh derzhavnoho biudzheta Ukrainy. *Molodyi vchenyi*, 2022. № 9 (109). P. 139-143. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-9-109-30>.
5. Savitska S. I. Analiz podatkovykh nadkhodzen do derzhavnoho biudzheta Ukrainy. *Podilian Bulletin Agriculture Engineering Economics*. 2023. № 34. P. 137–145. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2021-1-15>.
6. Skovoroda, A., Averkina, M. Rol podatkov u formuvanni dokhodiv derzhavnoho biudzheta Ukrainy. *Molodyi vchenyi*, 2024. № 2 (126). P. 80-85. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-2-126-12>.
7. Titenko Z., Vorona A. Analiz podatkovykh nadkhodzen v systemi dokhodiv biudzheta Ukrainy. *Ekononika ta suspilstvo*. 2021. № 33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-58>.

Tischenko I.V., Kushal I.M., Rudych M.V.
Analysis of the dynamics and structure of direct taxes in Ukraine and their impact on the revenues of the state budget of Ukraine

The article analyzes the dynamics and structure of direct taxes in Ukraine and their impact on the formation of state budget revenues during 2021-2024. The study is relevant given the importance of taxes as the main source of budget revenues and an instrument of state regulation of the economy. The article examines the role of taxes in financing state expenditures, as well as their impact on economic growth and social development. Particular attention is paid to the analysis of direct taxes, their dynamics and impact on the budget of Ukraine in the context of modern economic challenges.

The study is based on the analysis of statistical data on the revenues of the state budget of Ukraine for 2021-2024, including data on tax and non-tax revenues, revenues from capital transactions, revenues from

international organizations and other sources of financing. The article uses methods of statistical analysis, comparison, and graphical visualization of data.

The article analyzes the dynamics and structure of the state budget revenues of Ukraine for the specified period, with a special emphasis on tax revenues and their impact on economic stability. The analysis of the revenue structure of the Consolidated Budget of Ukraine demonstrates the important role of direct taxes, although their share is inferior to indirect taxes. Direct taxes, such as corporate income tax and personal income tax, are more responsive to changes in the economic situation and are progressive in nature. The study found that the decrease in tax revenues to the budget was caused by several factors, including both objective factors related to changes in the economic situation and subjective factors resulting from changes in tax legislation.

It is determined that direct taxes are an important tool for ensuring social justice and income redistribution. The dynamics of revenues from direct taxes can be used as an indicator of the state of the economy and the effectiveness of the tax policy and system. In order to increase the role of direct taxes in the formation of the

revenue component of the state budget, it is necessary to improve the mechanisms of administration, fight against tax evasion and create favorable conditions for business development.

Keywords: direct taxes, budget, corporate income tax.

Тіщенко Ірина Валеріївна – здобувач другого рівня освіти Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, Київ, вул. Іоанна Павла II, буд. 17, oo-24zm-271@snu.edu.ua

Кушал Ірина Миколаївна – к.с.н., доцент кафедри «Облік і оподаткування» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, Київ, вул. Іоанна Павла II, буд. 17, kushal@snu.edu.ua

Рудич Мирослав Валентинович – аспірант Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, Київ, вул. Іоанна Павла II, буд. 17, asp-051-24-296@snu.edu.ua

Стаття подана 13.01.2025.